

De hete aardappel doorschuiven lukt niet meer

Dirk Holemans

Toen eind mei vorig jaar actievoerders van het Field Liberation Movement in Wetteren enkele aardappelplanten uit de grond haalden, konden ze moeilijk vermoeden welke impact hun actie zou hebben. Het werd snel duidelijk dat het hier niet alleen ging over het debat over genetisch gemanipuleerde gewassen, hoe belangrijk ook. Al snel kwam de maatschappelijke discussie terecht op het thema van het statuut van de universiteit: gaat het nog om een publieke kennisinstelling of spreken we beter om een kennisbedrijf ten dienst van economische belangen? Dient deze universitas het algemeen belang en geldt de academische vrijheid ook voor onderzoekers, of is ze onderdeel geworden van de neoliberale kenniseconomie waar bedrijfsbelangen voorgaan op burgerrechten zoals de vrijheid van meningsuiting?

Met het ontslag van Barbara Van Dyck door de KULeuven – voor haar publieke steun aan de actie in Wetteren - verloor het debat elke vrijblijvendheid. Wat vele onderzoekers al lang gewaarwerden, namelijk dat hun bewegingsruimte om vrijelijk te spreken en te publiceren meer en meer beknot wordt, werd nu zonder omwegen bevestigd. En het is hier trouwens niet alleen de markt die haar greep op de universiteiten heeft vergroot. Ook de Vlaamse regering heeft liefst gezagsgetrouwe onderzoekers en professoren. Zo staat er niet toevallig in de beheersovereenkomsten voor de Universitaire Steunpunten Beleidsonderzoek te lezen dat ze publicaties eerst moeten voorleggen aan de betrokken minister. De term 'academische vrijheid' wordt zo onder tussendeels een term uit het verleden die we best zo zorgvuldig mogelijk hanteren.

Het ten dienste stellen van de wetenschap past in grotere tendensen waar 'opbrengst' en efficiëntiedenken centraal staan. Zoals de Gentse professor Paul Verhaeghe al in Oikos 56 uiteenzette in zijn bijdrage over de neoliberale meritocratie, bevinden we ons in een wereld waar louter financieel gewin en competitie centraal staan. Dat dit artikel ondertussen door de denktank Liberales werd uitgeroepen als het essay van het jaar, bewijst dat ook andere denkrichtingen de ecologische kritiek van de vermarkting van de samenleving beginnen ter harte te nemen. Verhaeghe benoemt het dan ook heel precies: 'Die verplichte competitie brengt een sneeuwbal aan het rollen. Solidariteit wordt een kostbare luxe en moet de plaats ruimen voor steeds tijdelijke coalities met als voornaamste zorg dat men er meer winst uit haalt dan de anderen.'

Als reactie op de malaise die het ontslag van Van Dyck blootlegt, is ondertussen in België een groep medestaanders ontstaan die pleiten voor slow science. Ze verzet zich tegen de evolutie waarbij de universiteit steeds meer een wetenschapsbedrijf wordt, dat in groeiende mate afhankelijk is van industriële belangen, marktmechanismen en concurrentie. Wetenschap is zo voornamelijk een instrument voor technologische innovatie en groeiende concurrentie op de geglobaliseerde markt. Deze verschuiving beperkt de keuze in onderzoeksonderwerpen en bedreigt de kwaliteit van de geproduceerde kennis.

Er zijn meer dan voldoende redenen om slow science te verdedigen en promoten. Net zoals de slowfoodbeweging kwalitatieve voeding op basis van duurzame landbouw verdedigt tegenover fastfood, pleit slow science ervoor om het huidige klimaat in de universiteiten, waar snel, competitief en gericht onderzoek de maatstaf is, te wijzigen. En we zien nu ook dat meer en meer wetenschappers zich achter deze beweging zetten. Zo koos de gerenommeerde wetenschapsfilosofe Isabelle Stengers ervoor om, in het kader van de leerstoel die ze dit jaar bekleedt aan de Brusselse Universiteit, het specifiek te hebben over slow science vanuit een gedegen analyse van wat er fout loopt. U vindt in dit nummer de vertaling van haar lezing, een stuk dat meer dan lezenswaardig is.

Het belang van de bijdrage van Isabelle Stengers schuilt in de verbinding die ze legt tussen wat universiteiten doen en de (ecologische) uitdagingen waaraan we het hoofd moeten bieden. Terecht stelt ze de vraag: 'Denken we echt dat de trend die onze universiteiten braaf volgen, met het gebod om deel te nemen aan de algemene competitie op de markt van onderwijs en technowetenschappelijke innovatie, ons helpt in het aankunnen van de dringende nood aan collectieve verandering?' Het is een vraag die we kunnen uitbreiden tot heel het onderwijs, openbaar vervoer, de rusthuizen, ziekenhuizen en andere verzorgingsinstellingen. Zou het niet de les zijn uit de huidige financieel-economische crisis, dat verdere vermarkting van maatschappelijke domeinen en meer competitie eerder het probleem dan de oplossing zijn?

Erratum:

In Oikos 59 in het artikel van Jef Peeters dook een inhoudelijke fout op: p.63, derde alinea, regel 4 vermeldt 'bijo. Habermas, Walzer' terwijl de verwijzing Habermas en Rawls betrof.